

1.

Mannshárið hefur í gegnum aldirnar haft ýmiss konar merkingu í hugum fólks. Það höfðar til tilfinninganna, er hluti af manneskjunni, hluti sem hægt er að bera með sér í formi hárlökks, þegar viðkomandi er fjarri ástvini sínum eða ástvinurinn látinn. Ef menn ætluðu sér hins vegar að skaða aðra manneskju, var tilvalið á ná af henni hárlökki og með hann í höndunum var hægt að beita göldrum sem beindust að eiganda hársins.

2.

Að vinna hluti úr mannshári er ævafornt listgrein í Evrópu. Rómverjar hinir fornu unnu listmuni úr mannshári. Á miðöldum klipptu enskar konur lokka úr hári sínu, ófu svo úr þeim gjafir sem þær færðu riddurum sínum. Karlar létu einnig hárlökk fylgja með gjöfum til sinna heittelskuðu. Sérstakir fagmenn á 19.öld framleiddu myndir unnar úr mannshári. Konur úr efri stéttum þjóðfélagsins lögðu einnig stund á þessu iðju.

3.

Í lok 18.aldar fóru konur úr Dölnum í Svíþjóð að ferðast um og selja hringa úr hestahári. Hafði sú listgrein verið við lýði þar í landi um nokkurt skeið. Á 19.öld fóru þær að vekja athygli fyrir listmuni sína, gerða úr mannshári. Líkt og með hestahárgripina ferðuðust hinar sænsku handverkskonur um landið á sumrin, sýndu þá, seldu og framleiddu fyrir þá sem um báðu. Þekkingin gekk kynslóð fram af kynslóð í sömu fjölskyldu, dóttir lærði af móður. Þessar sænsku konur ferðuðust um alla Norður-Evrópu með varning sinn. Blómatími sænskra hármunalistar var á 19.öld en undir aldamótin 1900 leið þessi listgrein undir lok.

4.

Í Danmörku fengust bæði karlar og konur við hármunagerð. Ein þekktasta hárlistakona Dana og jafnfram sú síðasta sem hafði hármunagerð að atvinnu, var Marie Badstue (d. 1960). Hún var lærð hárgreiðsludama en hóf einnig framleiðslu á hármunum, svo sem skartgripum. Til hennar kom fólk með hár af sjálfu sér eða ættingjum, lifandi eða látnum, og bað hana að vinna gripi úr því.

5.

Hár er sterkt og sveigjanlegt efni. Það er hins vegar misþykkt og einnig misjafnt að gæðum. Langt hár er mun betra en stutt. Sérstök áhöld voru notuð við að vinna hár. Þau áttu uppruna sinn í knipplinga- og kögurvinnu en voru þegar fram liðu stundir aðlöguð hárvinnslu. Áður en byrjað er að vinna með hárið er það þvegið, síðan er því skipt í 12-16 strengi. Hver strengur inniheldur 4-30 hár. Tvöfaldur hnútur er settur á hvern streng. Þeir eru síðan teknir saman á öðrum endanum og þungi festur á þann enda. Þunganum er komið fyrir í gati í miðjunni á hárflettigrind. Á þann enda strengjanna sem búið er að binda hnút, er fest blý eða trélóð. Að því loknum er strengjunum dreift yfir grindina en lóðin látin hanga utan af henni. Hæfilegt bil verður að vera á milli strengjanna. Síðan er fléttað – kniplað.

6.

Önnur aðferð við hárvinnslu minnir á spjaldvefnað. Þá eru útbúnar eins konar hársnúrir og þær líkt og ofnar. Þar á eftir er hársnúran vafin utan um sterkan þráð úr málm. Að því loknu er hægt að forma mynd úr snúrunni. Með því að nota þrjón er hægt að móta hársnúruna að vild og draga upp ýmsar myndir. Málmþráðurinn sér til þess að myndin haldi þeirri lögun sem til er ætlast. Vafningur er enn ein aðferðin við að vinna hár. Þá er hári vafið þétt utan um fast efni, svo sem köngla, perlur eða tréhringi. Einnig tíðkaðist að mynda lykkjur úr hári og sauma þær niður. Algengt var að búa til myndir af blómum og trjám úr mannhári.

7.

Á fyrri hluta 19.aldar fór ung íslensk kona, Guðrún Hjálmarsdóttir frá Ármúla á Langasandsströnd, til Danmerkur og ætlaði sér að nema ljósmóðurfræði. Hún giftist dönskum sjómann, Niels Fredrik Halberg að nafni, og setti að í Danmörku. Guðrún Hjálmarsdóttir Halberg lærði hármunagerð í Danmörku og varð fyrst íslenskra kvenna til vinna hármýndir.

Karitas Hafliðadóttir frá Fremri-Bakka í Landadal í Nauteyrarhreppi, systurdóttir Guðrúnar, fór til Danmerkur 18 ára gömul til að læra hannyrðir og klæðasaum. Hjá móðursystur sinni komst hún í kynni við hármýndagerð og lærði hjá henni. Karitas sneri heim til Íslands en fór aftur út til Danmerkur, nokkrum árum seinna og þá til að sérhæfa sig í kennslu. Árið 1898 gerðist Karitas barnakennari á Ísafirði og starfaði hún við kennslu allt til ársins 1940. Auk þess að fást sjálf við hárlistagerð miðlaði Karitas af þekkingu sinni.

8.

Ragnheiður Hákonardóttir frá Reykhólum var ein þeirra sem lærði hjá Karitas. Þjó Ragnheiður ásamt manni sínum, Salvari Ólafssyni lengst af í Reykjarfirði við Ísafjarðardjúp. Vann hún margar myndir úr mannhári og kenndi öðrum listgreinina.

Sigríður Salvardsdóttir (f.1925) lærði hármýndagerð hjá móður sinni, Ragnheiði Hákonardóttur. Frá því um 1980 hefur Sigríður unnið við hármýndagerð auk þess sem hún hefur gert skartgripir úr mannhári, svo sem nælur og eyrnalokka.

10.

Skartgripir voru unnir úr mannhári, eyrnalokkar, hringar, snúrir á vasaúr, nælur og fleira. Það er gríðarleg þolinmæðisvinna að móta gripir úr hári. Það tekur t.d. einn dag að vinna eyrnalokka. En útkoman getur hins vegar verið stórglæsileg ef vel og vandvirknislega er að verki staðið.